

**DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE KALKINMA
SÖYLEMİ VE ZAFER GAZETESİ**

THE DEVELOPMENT DISCOURSE
AND ZAFER NEWSPAPER DURING
THE DEMOCRATIC PARTY ERA

Kadir BENDAŞ

08

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE KALKINMA SÖYLEMİ VE ZAFER GAZETESİ¹

THE DEVELOPMENT DISCOURSE AND ZAFER NEWSPAPER DURING THE DEMOCRATIC PARTY ERA

Kadir BENDAŞ², Ömer ALANKA³

Anahtar Kelimeler:

Demokrat Parti,
Kalkınma,
Zafer Gazetesi,
Ekonomi,
Eleştirel Söylem

Keywords:

Democrat Party,
Development,
Zafer Newspaper,
Economy,
Critical Discourse

ÖZ

Demokrat Parti hem muhalefet yıllarında hem de iktidar yıllarında bir propaganda aracı olarak en çok ekonomiyi kullanmıştır. Özellikle kalkınma söylemi Demokrat Parti'nin kendi kitlesiyle kurduğu iletişimde en önemli unsurların başında gelmiştir. Demokrat Parti'nin sözcülüğünü yapan Zafer gazetesi ise Demokrat Parti'nin kalkınma konusundaki söylemlerini sık sık birinci sayfasından coşkulu bir şekilde vermeye çaba göstermiştir. Bu bağlamda Demokrat Parti'nin en büyük destekçilerinden birisi Zafer gazetesi olmuştur. Yapılan bu çalışmada Demokrat Parti döneminde yaşanan siyasi olaylar ele alınmış ve ekonominin bu siyasi olaylar üzerindeki etkileri sorgulanmıştır. Bu bağlamda Demokrat Parti'nin özellikle basın yoluyla ekonomik kalkınma konusunda yapmış olduğu ideolojik söylemler Teun Adrian Van Dijk'in eleştirel söylem çözümlemesi yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışmada 1957-1960 yılları arasında yayımlanan Zafer Gazetesi nüshalar incelenmiş ve örneklem olarak 3 adet gazete seçilmiştir. Yapılan analizler neticesinde ekonomi ile ilgili haberlerin ideolojik bir şekilde kurgulandığı ve haberlerin kendi gerçek bağlamlarından koparıldığı görülmüştür. Haberlerde genel olarak ideolojik biçimde kutuplaştırıcı bir dil kullanılmış ve haberler “biz” ve “onlar” şeklinde ayrıştırıcı bir üslupla verilmiştir. Kalkınma söylemi DP'nin ekonomik ve siyasi olarak kötü gidişatını gizleyen bir ideolojik söyleme dönüştürülmüştür.

ABSTRACT

The Democratic Party mostly used the economy as its primary tool of propaganda, both during in the years of opposition and in the years of power. In particular, the discourse on development was one of the most important elements in the communication of the Democratic Party with its audience. The newspaper Zafer, which was the spokesperson of the Democratic Party, frequently and enthusiastically featured the party's development rhetoric on its front page. In this context, one of the biggest supporters of the Democratic Party was Zafer newspaper. This study examines the political events during the Democrat Party era and explores the influence of the economy on these political events. The ideological discourse of the Democratic Party, especially on economic development through the press, was analyzed using Teun Adrian Van Dijk's critical discourse analysis method. In the study, copies of Zafer Newspaper published between 1957-1960 were examined and 3 newspapers were selected as the sample. The analysis revealed that economic news about the economy was ideologically framed and detached from its real context. In general, an ideologically polarizing language was used in the news, and the news was presented in a discriminatory style employing “us” versus “them” narrative. The development discourse was transformed into an ideological tool that mask the DP's economic and political decline.

¹ Bu çalışma doktora tezinden üretilmiştir.

² Dr. Öğr. Üyesi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İletişim Fakültesi, bendaskadir@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3145-8703>

³ Prof. Dr. Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, İletişim Fakültesi,

Alıntılanmak için/Cite as:
Bendaş K. ve Alanka Ö.
(2025) Demokrat Parti Döneminde Kalkınma Söylemi Ve Zafer Gazetesi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 34 (1), 134-150

GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyeti tarihi incelendiğinde siyaseti ve ekonomiyi şekillendiren pek çok kırılma ve pek çok farklı dönem görülmektedir. Ekonomik ve siyasi durum kimi zaman darbelerle kimi zaman da farklı şekillerle değiştirilmeye çalışılmıştır. Osmanlı İmparatorluğunun çöküşünden sonra ilan edilen cumhuriyet ile asırlardır sürdürmüş olduğu imparatorluk geleneğine alışmış insanlar için yeni bir rejime geçmek kolay olmamıştır. Sosyal, kültürel ve ekonomik alanda toplum daha önceden alışık olmadığı yeniliklerle karşılaşmış ve genellikle ithal edilen batılı değerler karşısında ne yapacağını bilememiş bu düzlemde de cumhuriyet rejiminin ilk yıllarında yoğun bir eskiye özlem duygusu yaşanmıştır. Eskiye duyulan bu bağlılık cumhuriyet rejiminin tam olarak uygulanmasını zorlaştıran en önemli unsurların başında gelmiştir. Yaşanan kutuplaşmalar ve çatışmalar cumhuriyetin ve demokrasinin en önemli özelliklerinden birisi olan çok sesliliğin uzun bir süre bastırılmasına neden olmuş ve çok partili hayata geçiş birkaç kez denenmesine rağmen başarılı olamamıştır. Uzunca bir süre yaşanan bu durum nihayetinde İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Dünyada esen demokrasi rüzgârlarının da etkisiyle Türkiye'de de 1946 yılında Demokrat Parti'nin kuruluşuyla birlikte son bulmuş ve Türkiye bu dönemde başarılı bir şekilde çok partili yaşama geçiş yapmıştır. Çok partili yaşama geçişle birlikte toplumda yıllardır seslerini duyuramayan kesimler seslerini duyurabilme ve iktidara gelebilme heyecanına kapılmıştır. Aslında iktidara gelmekten çok yıllardır kendilerini ezdiklerini düşündükleri iktidardaki partiyi iktidardan indirme arzusu iktidara gelmekten daha fazla heyecan uyandırmıştır da denebilir. Yaşanan bu yüksek arzu 1950 yılında açığa çıkmış ve Demokrat Parti seçimleri kazanarak Türk siyasi tarihine adını altın harflerle yazdırmayı başarmıştır. Yaşanan bu tarihi başarının ardında farklı birçok neden vardır. Bunların en önemlilerinden bir tanesi de ekonomidir. Demokrat Parti'nin iktidara gelmesinden önce 27 yıllık bir süre boyunca iktidarda kalan CHP döneminde yaşanan ekonomik sorunlar halkın zorluklar çekmesine neden olmuş, halk yaşanan zorlukların sorumlusu olarak CHP'yi görmüştür. Demokrat Parti her ne kadar CHP'den ayrılan bazı milletvekillerince kurulmuş olsa da savunduğu değerler ve ortaya koyduğu program

ve söylemlerle halkın büyük desteğini arkasına alarak 1950 yılında iktidara gelmiştir. Parti temel olarak liberal politikalar benimsemiş ve muhalefet yıllarından itibaren parti programlarının esasını buna göre şekillendirmiştir. İktidara geldiği ilk senelerde de özellikle 1953 yılına kadar ülkeyi liberal politikalar çerçevesinde yönetmiş ve kalkınma konusuna ayrı bir önem vermiştir. Fakat “altın yıllar” olarak anılan 1950-1953 arası dönemden sonra ekonomik olarak sorunlar ortaya çıkmış ve bu sorunlar artarak devam etmiştir. Ekonomik sorunların artmasına paralel olarak siyasi kutuplaşma ve gerginlikler de o derece artmış ve ülkede özellikle 1960'lara doğru ortam gitgide kaotik bir hâl almaya başlamıştır. Sorunlar her ne kadar artan bir şekilde devam etse de Demokrat Parti ekonominin kötü olduğunu kabul etmemiş ve sürekli muhalefeti hedef göstererek karşılaştırmalar yapmıştır. Özellikle kalkınma söylemi muhafazakâr kesimi temsil eden Demokrat Parti tarafından bir silah olarak kullanılmıştır. Merkeze karşı çevreyi temsil eden Demokrat Parti iktidarda tutunmak için kalkınma söylemini bu şekilde bir araca dönüştürmüş ve kalkınma söylemlerini sürekli bir şekilde ön plana çıkarmıştır. Bu doğrultuda da dönemin Demokrat Parti yayın organıymişçasına yayım yapan Zafer gazetesi kullanılmıştır. Demokrat Partinin kalkınma hamleleri ve bu doğrultudaki söylemleri Zafer gazetesinin manşetlerini süslemiştir. Bu bağlamda iktidar ve muhalefet bu konuda devamlı birbirlerine karşı söylemlerde bulunmuştur. Çalışmanın konusunu oluşturan kalkınma faaliyetleri ve bu faaliyetlerin Zafer gazetesi aracılığı ile sunumu bu dönemin önemli konularından birisi olmuş ve muhalefet ile iktidarı sürekli olarak karşı karşıya getirmiştir. Demokrat Parti Zafer gazetesi aracılığı ile kalkınma konusundaki ideolojik söylemlerini sürekli olarak canlı tutmayı amaçlamıştır. O dönemde gerçekleştirilen kalkınma faaliyetleri bugün hala konuşulan bir mesele olarak durmaktadır. Çünkü o dönemde yapılmış olan kalkınma hamleleri ülkenin büyüüp gelişmesi açısından önemli bir dönüm noktası olmasının yanı sıra tartışmalarıyla da gündeme gelebilmektedir. Literatüre bakıldığında Demokrat Parti Döneminden günümüze kadar bu dönem ile alakalı yapılan sayısız çalışmanın yer aldığı görülmektedir. Gerçek anlamda çok partili hayata geçiş Demokrat Parti'nin kurulması ile sağlandığı için bu dönemin Türk siyasi hayatı açısından öneminin yüksek

olması araştırmacıların bu alana yoğunlaşmasına neden olmuştur. Literatürde Demokrat Parti Dönemi ile ilgili yapılan çok sayıda çalışma olmasına rağmen Demokrat Parti Dönemi kalkınma politikalarını Zafer gazetesi bağlamında eleştirel bir şekilde inceleyen bir çalışma bulunmamaktadır. Demir'in (2018) "Demokrat Parti'nin Muhalefetten İktidara Geçiş Sürecinde Zafer Gazetesi" isimli çalışması'nda Demokrat Parti'nin iktidara geliş ve iktidardaki ilk yılında gazeteyi kullanma amaçları betimsel bir şekilde verilmiştir. Öztürk'ün (2007) "Demokrat Parti Dönemi Basın Rejimi ve Zafer Gazetesi (1957-1960) Ulus Gazetesi İle Karşılaştırmalı Bir İnceleme" başlıklı çalışmasında Zafer gazetesi ve Ulus gazetesinde yer alan aynı haberlerin ne şekillerde sunulduğu incelenmiştir. Yani literatürde Zafer gazetesi ile ilgili yer alan çalışmalar genellikle ya betimsel bir şekilde verilmiş ya da farklı gazeteler ile karşılaştırmalı analiz şeklinde incelenmiştir. Yapılan bu çalışmada Zafer gazetesinin Demokrat Parti lehine yapmış olduğu haberlerin ve ideolojik söylemlerin eleştirel bir şekilde incelemeye tabi tutulması çalışmanın önemini artırmaktadır. Bu nedenle yapılan bu çalışma ile literatüre katkıda bulunmak amaçlanmaktadır.

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ SİYASİ VE SOSYAL DURUM

DP 1950 yılında kazanmış olduğu seçim zaferiyle, kurulduktan kısa bir süre sonra halkın desteği ve seçimi ile iktidara gelmiş ve Türk siyasi tarihine adını kalın harflerle yazdırmayı başarmıştır. Bu başarı ile halk cumhuriyet rejiminin gerektirdiği temsil hakkını ilk kez güçlü bir şekilde göstermiş ve kendi istediği bir siyasi partiyi iktidara getirerek demokrasi yolunda önemli bir engeli aşmayı başarmıştır. Çoğunluk sisteminin de etkisiyle DP meclisteki koltukların büyük bir çoğunluğuna sahip olmuş ve CHP'ye karşı ezici bir üstünlük sağlamıştır. Bu ezici çoğunluğun etkisiyle DP çalışmalarına hemen başlamış ve öncelikle seçim öncesi verdiği vaatleri yerine getirmeye başlamıştır. Özellikle basın üzerindeki kısıtlamalar kaldırılmış ve özgürlükçü bir ortamın oluşması sağlanmıştır. Fakat DP iktidarının devamında işler istendiği gibi gitmemiştir.

DP iktidarı dönemi temel olarak 3'e ayrılmaktadır. Birincisi iktidara geldiği 1950 seçimlerinden 1954 seçimlerine kadar olan süreç. İkincisi 1954 seçimlerinden 1957 seçimlerine

kadar olan süreç ve son olarak da 1957 seçimlerinden 1960 darbesine kadar olan süreçtir. Bu dönemlerden DP için en parlak olanı iktidardaki ilk dönemi olmuştur. Altın yıllar olarak da anılan bu dönemde DP kırsal kesim başta olmak üzere ülkeyi büyük bir kalkındırma çabası içerisinde sokmuş ve halkın refah seviyesi açık bir şekilde artmıştır. Devam eden dönemlerde ise ekonomi başta olmak üzere işler DP'nin istediği gibi gitmemiş ve rüzgâr tersine dönmeye başlamıştır. DP kendi iktidarını sağlama almak ve CHP'nin gerçekleştirebileceğini düşündüğü siyasi faaliyetlere karşı önlemler de almaya başlamıştır.

DP icraatlarını gerçekleştirirken kendinden emin ve kararlı bir tutum sergilemiştir. Bunda şüphesiz ki toplumdan görmüş olduğu desteğin büyük etkisi olmuştur. O büyük destek kendisini 1950'nin Eylül ayında yapılan belediye seçimlerinde bir kez daha göstermiştir. İktidara geldikten sonra gerçekleştirilen ve DP'nin ilk sınavı olan bu seçimde DP 600 belediyeden 560'ını kazanarak çok büyük bir başarı elde etmiştir. DP'nin bu başarısı ile muhalefetin etkisi önemli derecede azalmıştır. Ekim ayında yapılan il genel meclisi seçimlerini de kazanan DP artık bürokrasi ve yerel yönetimlerde de üstün konuma geçmiş ve devlet mekanizmasını eline almıştır (Özer, 2015, s. 69). DP'nin belediye seçimlerinde kazanmış olduğu zafer öylesine büyük olmuştur ki Adnan Menderes "Türk Milleti Halk Partisi'ni 14 Mayıs'ta iktidardan tasfiye etmişti, 3 Eylül'de de muhalefetten tasfiye etti." Demiştir (Eroğul, 2014, s. 93). CHP ise yerel seçimlerden sonra yerel yönetimlerde de yenilgiye uğramış ve ülke yönetiminde söz sahibi olma hakkını kaybetmiştir.

1930'lu yıllarda Türkiye'de birçok devrim gerçekleştirilmiş, siyasal ve hukuki alanda yeni düzenlemelere gidilmiştir. Batı tarzı gerçekleştirilen bu yenilikler topluma yabancı gelmiş, doğu kültürüne sahip Anadolu halkı kimi zaman bu yeniliklerin karşısında durmuştur. Bu bağlamda toplumu dönüştürebilecek, cumhuriyet ideolojisini aşılacak, toplumun kültüründe değişimleri hazırlayacak kurumlara ihtiyaç duyulmuştur. Halkevleri bu ihtiyaçlar ve amaçlar doğrultusunda dönemin tek partisi ve iktidarı CHP tarafından 1932 yılında kurulmuştur (Güneş, 2012, s. 143). DP kurulduktan sonra halkevlerinin CHP'ye bağlı bir kuruluş olmaktan çıkarılmasını istemiş fakat 1950 seçimlerine kadar bu

konuda ciddi bir girişimde bulunulmamıştır (Uyar, 2017, s. 73). Başlangıçta tek parti düzeni içerisinde ortaya çıkan Halkevleri çok partili düzene geçildikten ve özellikle de DP iktidara geldikten sonra eleştiri konusu olmaya başlamıştır. Belediyeler ve İl Özel İdareleri’nden sürekli olarak Halkevlerine para aktarılmıştır. Halkevlerinin CHP’nin bir yan bahçesi olarak görülmesi bir haksız iktisap (Haksız kazanç) problemini de ortaya çıkarmıştır. Bu düzlemde CHP’nin tek parti iktidarı döneminde elde ettiği tüm malların haksız iktisap sayılması gerektiği düşünülmüştür. Ayrıca DP’lilere göre CHP’nin haksız iktisap ile elde ettiği mal varlıkları haksız bir rekabete yol açmıştır. Bu nedenle haksız elde edilen bu mal varlıklarının hazineye devredilmesi gerektiği düşünülmüştür (Kaçar, 2019, s. 55). 8 Ağustos 1951 tarihinde çıkarılan bir kanun ile Halkevleri ve Halkodaları devletleştirilmiş, çıkarılan bu kanun ile CHP’nin bazı mallarına el konulmuş, Halkevlerine ait bütün mallar da hazineye aktarılmıştır (Küçük, 2009, s. 87).

Bu dönemde yaşanan ekonomik durgunluk ve muhalefete karşı girişilen susturma politikalarının yanı sıra DP’yi en çok zorlayan konuların başında Kıbrıs sorunu ve bunun akabinde meydana gelen 6-7 Eylül olayları oluşturmaktadır. İngiltere 1955 yılında konuyu görüşmek için Londra’da bir konferans düzenlenmesini istemiştir (Akşin, 2021, s. 252). Konferans devam ederken Türkiye’de müzakereleri etkileyecek önemli bir hadise meydana gelmiştir. 6 Eylül sabahı İstanbul’da çıkan İstanbul Express gazetesinde Atatürk’ün Selanik’teki evine bomba atıldığı ve Rumlar tarafından evin tahrip edildiği ile ilgili olarak bir haber yayınlanmıştır (Kaçar, 2019, s. 69). Tarihe 6-7 Eylül olayları şeklinde geçen bu olay sonucunda İstanbul savaş alanına dönmüş, birçok ev, dükkân, mağaza tahrip edilmiş, yağmalanmış, Rumlara ait ev ve iş yeri, kiliselere saldırılmıştır. Birçok farklı noktada aynı anda başlayan olaylar kimilerine göre bir istihbarat ajanının işiyken (Çavdar, 2019, s. 50), kimilerine göre Türk halkının Enosis’e ne kadar karşı olduğunu dünya kamuoyuna göstermek için hükümetin kurguladığı bir olay olmuştur (Ahmad, 2020, s. 71). 6-7 Eylül olaylarının ardından muhalefetin eleştiri yapmasını önlemek adına meclis tatil edilmiş ve basın için kapatma kararları gelmeye başlamıştır. Bu dönemde Ulus, Tercüman, Milliyet, Her gün ve Zafer gazeteleri belirli sürelerle kapatılmıştır.

Muhalefetin parti birleşmeleri ve başka şekillerde kenetlenerek topyekûn olarak “Milli Muhalefet Cephesi” adı altında hücumla geçmesine karşılık DP kendisini sıkıntıya sokan bu durumdan kurtulmanın çaresini ülke çapında teşkilatlanma şeklinde hayata geçirdiği “Vatan Cephesi” oluşumuyla karşılık vermekte bulmuştur. Muhalefet ve iktidar tarafından ortaya çıkarılan bu oluşumlar ülke nezdinde kutuplaşmaya yol açmış ve hem mecliste hem de sokaklarda kavgalar eksilmez olmuştur. Her seçim öncesi muhalefeti sindirici uygulamalara giden DP bu sefer de en ciddi rakibi gördüğü ve kendisine karşı yıkıcı muhalefet yapmakla suçladığı CHP’yi siyaseten engelleyebilmek için birtakım kararlar almaya başlamıştır (Atayakul, 2007, s. 432). DP Meclis Grubu 12 Nisan 1960 günü olağanüstü toplanmış ve CHP hakkında bir meclis tahkikatı açılmasına karar vermiştir. Bu şekilde muhalefetin tasfiye edilmesi amaçlanmıştır. Kurulan Tahkikat Komisyonu sonrasında ilk kısıtlayıcı kararlar alınmaya başlanmıştır (Özer, 2015, s. 128). CHP’nin yaptığı muhalefete karşı çıkartılan ve çok geçmeden gerçekleşecek olan askeri darbenin en büyük gerekçelerinden birisi olarak gösterilen Tahkikat Komisyonu 19 Nisan 1960 günü Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Nihayetinde ülkede bozulan ekonomi, hükümetin kısıtlayıcı politikaları, özellikle 1957 sonrası CHP’nin başını çektiği muhalefetin sert faaliyetleri, buna karşın DP’nin baskıcı politikalarını artırması ve en son aşama olarak da çıkartılan Tahkikat Komisyonu ve artan öğrenci hareketleri... Bütün bu yaşananlar bir kaos ortamının oluşmasına neden olmuş ve geline nokta 27 Mayıs günü sabahın ilk saatlerinde Silahlı Kuvvetler yönetime el koyduğunu açıklamıştır.

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ EKONOMİ VE KALKINMA SÖYLEMİ

DP 1946 yılında kurulduğunda ülkede 1923’ten beri tek başına iktidarda bulunan ve İkinci Dünya Savaşı sırasında devletçi müdahaleleri en üst seviyeye çıkarmış olan bir CHP ile rekabet içerisine girmiştir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde 1950 yılında iktidara gelen DP, Halk Partisi Hükümetinin iktisat politikalarını kurulduğu günden itibaren şiddetli bir şekilde eleştirmiştir. Bu politikaların bürokratik ve tekelci olduğunu savunmuş ve gereksiz müdahalelerle ekonomiyi felce uğrattığını ifade etmiştir. Yapılması gerekenler olarak ise yabancı sermayeden

faaydalanılması gerektiği, devlete ait fabrikaların tedricen özel sektöre devredilmesi gibi liberal politikaların uygulanması gerektiğini savunmuştur (Yaş, 1980: 91). Savunulan bu unsurlar DP iktidara geldikten sonra hızlıca uygulamaya konmaya başlanmıştır. Seçimleri büyük bir farkla kazanarak iktidara gelen DP’de Adnan Menderes Başbakanlığa seçilmiş ve 29 Mayıs 1950 tarihinde mecliste hükümet programını açıklamıştır. Menderes burada yaptığı açıklamalarda ülkenin potansiyelinin hatalı ve sakat politikalar nedeniyle ortaya çıkartılamadığını ve kaynakların israf edildiği gerekçeleriyle kendilerinden önceki CHP yönetimine yüklenmiştir. Seçim çalışmaları sırasında CHP’nin devletçi uygulamalarını sert bir şekilde eleştiren Menderes, hükümet programını açıklarken de eski iktidarın tek parti yönetimindeki siyasi görüş ve kanaatlerinin aynı şekilde iktisadi ve mali politikasına da yansıdığını, vatandaşın yalnızca devletin siyasi ve idari hükmü altında bulundurulmadığını aynı zamanda iktisadi alanda da kontrol altında tutulmaya çalışıldığını ifade etmiştir (Menderes, 1950: 26). Menderes eski iktidarı ülkeyi borca sokmak, ülkedeki döviz stoğunu bitirmek, altın stoklarını satmakla suçlarken ayrıca Devlet İktisadi Teşebbüslerini de eleştirmiştir. Devletin kendilerinden önce müdahaleci kapitalist, bürokratik ve tekelci bir yapıya sokulup bırakıldığını söyleyen Menderes kendilerinin takip edeceği ekonomi programını 4 ana başlıkta şu şekilde ifade etmiştir:

1. Devlet hizmetlerinde tasarrufa gidilerek israfın önüne geçilecek ve devlet bütçeleri iktisadi gerçeklerle doğru orantılı bir şekilde ayarlanacaktır. Bu şekilde mali istikrar teminat altına alınacaktır.
2. İktisadi kalkınma hızlandırılacaktır. Bunun için;
 - A) Bütçede yatırımın payını artırmak ve genişletmek, bunun dışındaki bütün imkânları da sadece ve sadece üretim için tercih etmek,
 - B) Özel teşebbüsleri fiili ve hukuki olarak güvence altına alacak düzenlemeleri yapmak ve gelişmeler için onlara süratle yardımcı olmak,
 - C) Memleketteki mevcut sermayenin üretime akmasını kolaylaştırmak,
 - D) Yabancı girişimci sermaye ve tekniklerinden geniş

ölçüde faydalanmak için düzenlemeler yapmak ve gereklilikleri yerine getirmek.

3. İktisadi kalkınma için devlet bütçesinden ayrılacak bütçeyi günün şartlarına göre bir plana bağlamak.
4. Üretim hayatını devletin zararlı müdahalelerinden ve bütün bürokratik engellerden kurtarmak (Menderes, 1950: 26).

DP kendi dönemi boyunca kalkınma söylemine ayrı bir önem vermiştir. Devleti kuran CHP’nin askeri mantığına karşı ve merkez çevre ilişkisinde çevrenin ya da siyasi islam’ın iktidara tutunabilmesi için kalkınma ve gelişme söylemini kendi meşruiyetine almıştır. Eline geçen her fırsatta, en küçük bir üretim hamlesinde bile kalkınma söylemi kuvvetli bir şekilde ön plana çıkartılarak yapılan gelişmeler ve ilerlemeler karşısında 1950 ve öncesine yönelik kıyaslamalarla CHP dönemi küçümsenmeye çalışılmıştır. Kalkınma söylemi hem bir kuvvet gösterisi haline getirilirken hem de CHP’nin yapamadıkları veya bu ülke insanına reva gördükleri şeyler bakımından karşılaştırma yoluna gidilmiştir.

DP kendi döneminde özellikle altyapı yatırımlarına ağırlık vererek ülkenin temel eksikliklerini gidermeye çalışmış ve özellikle yollar, hastaneler, yeni enerji santralleri, sulama olanaklarının artırılması ve bunun yanı sıra çimento fabrikaları, şeker fabrikaları gibi yatırımlar yaparak ülkenin dışa bağımlılığını azaltmaya çalışmıştır. DP kalkınma hamleleri nedeniyle muhalefet tarafından sürekli olarak eleştirilmiş ve plansızlıkla suçlanmıştır.

DP iktidara geldiğinde merkezden kontrol ve yukarıdan aşağı dayalı olan reformculuk reddedilmiş, serbest pazarın önündeki engellerin kaldırılması istenmiştir. Bu bakımdan DP döneminde savaş yıllarında oluşan özel sermaye birikimi yeni kaynaklarla beslenerek genişlemiş, ekonomik ve toplumsal kalkınma üzerinde önceki dönemlere göre çok daha fazla etkiler meydana getirmiştir. Özellikle ihmal edilen kırsal kesimin bu dönemde pazara ulaşmaya başlaması, kentleşmenin hızlanması, ekonomide dış yardım ve yabancı sermaye olanaklarının artması, yeni tüketim kalıplarıyla özel sermayenin büyümesini sağlamıştır. Menderes, devletin ekonomi içindeki yerini daraltacağını ve iktisadi kalkınmayı özel kesimi geliştirerek sağlayacağını ilan ederek göreve başlamıştır. Bu doğrultuda

dış ticaret alanında serbestleşme sağlanmış ve fiyat kontrolleri kaldırılarak kredi faizleri de düşürülmüştür (Eroğlu, 2014, s. 101-102). Bu adımlarla özel sektörün ve yabancı sermayenin önü açılmış ve özel kesime ucuz kredi imkânı sunularak özel sektöre dayalı bir kalkınma hamlesine girilmiştir.

DP iktidara geldiğinde tarım kesimine ayrı bir önem vermiş ve bu kesime karşı geliştirici bir politika benimsemiştir. Bu dönemde tarımda makineleşme oranı artırılmış, yurtdışından traktörler ithal edilmiştir. Ekilebilir tarım arazisi miktarı artırılmış ve verimliliği artırmak için sulama ve gübreleme olanakları sağlanmıştır (Aydın, 2018, s. 6). Bu dönemde Türkiye'ye gelen Amerikalı Thornburg tarafından hazırlanan "Türk Ekonomisinin Eleştirisi" adlı raporda Türkiye'deki devletçi uygulamalar şiddetli bir şekilde eleştirilmiş ve devletçilik politikasının tamamen terk edilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Yine bu dönemde Dünya Bankası'na düzenlenen bir başka raporda sanayileşme planları eleştirilmiş ve sanayileşme için en uygun yolun tarım sektörüne ağırlık verilmesi olduğu belirtilmiştir. (Akyıldız ve Eroğlu, 2004, s. 51). Bu raporlar doğrultusunda zaten yönünü Batı'ya çevirmiş olan Türkiye 1946'dan itibaren liberal politikalar üretmeye başlamış ve DP kurulduğu günden itibaren de bu politikaların ateşli bir savunucusu olmuştur.

Tarıma ayrı bir önem veren ve makineleşmenin artmasına yönelik çalışmalar yapan (Berkes, 1974) DP ayrıca sanayi alanında özel sektör yatırımlarını teşvik etmiş ve ithal ikamesi politikaları ile küçük ve orta ölçekli işletmeleri desteklemiştir (Hale, 1981). Ahmad'a göre DP kalkınma söylemini gerçekleştirebilmek için bir takım araçlar ve politikalar geliştirmiştir. Bunlar altyapı yatırımları, dış ticaret düzenlemeleri ve kredi politikalarıdır (Ahmad, 1977, s.95). Altyapının geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapan DP özellikle karayolu ve enerji projelerine büyük yatırımlar yapmıştır (Keyder, 1987). Tarım ve sanayi sektörünü destekleyebilmek için devlet bankaları aracılığı ile çiftçi ve girişimcilere düşük faizli krediler verilmiştir (Kasaba, 1993). DP'nin ekonomik kalkınma politikaları ilk yıllarda başarı elde etmiş, büyüme hızlanmıştır. Fakat artan büyüme beraberinde dış borçların ve enflasyonun da artmasına yol açmıştır (Öniş, 1991, s. 202). Bu politikalar uzun vadede sürdürülebilir olmaktan uzaklaşmış ve bu durum DP'nin

ekonomi politikalarının sorgulanmasına yol açmıştır (Zürcher, 2004).

1953'lere kadar liberal maliye politikaları, serbest ticaret ve dış borca dayalı bir ekonomi yönetimi sürdüren DP için 1953'ten sonraki dönem iktisadi olarak farklı uygulamalara gidildiği bir dönem olmuştur. Özellikle 1953 sonrası dönem savaş sonrası oluşan genişleme konjonktürünün ve dış ticarete liberal anlayıştaki politikaların sona erdiği, ekonominin de durgunluk içerisinde dalgalandığı bir zaman aralığının başlangıcı olarak nitelendirilebilir.

Savaş sonrası değişen iktisadi politikalar ve özellikle DP tarafından uygulanan liberal, dış sermaye ve kredilere bağımlı bir kalkınma modeliyle Türkiye 1950'lerden itibaren dış ticaret dengesinde sürekli açıklar vermeye başlamış ve ihracat miktarı ithalatın altında kalmıştır. 1952 yılında dış ticaret açığı 540,4 milyona yani ihracatın %53'üne denk gelen bir değere ulaşınca hükümet tarafından ilk kısıtlamalara bu yıl içerisinde başlanmıştır. İlk kez 1952 yılında ithalatı serbest olan malların bir kısmı ilgili bakanlığın tesciline tabi tutulmuştur. 1953'ün Nisan ayında ise serbest ithalat politikası tamamen terk edilmiştir.

Tablo 1. Dış ticaret dengesi (Milyon Lira)

	İthalat	İhracat	Fark
1950	799.9	737.6	-- 62.3
1951	1.125.8	879.4	-- 246.4
1952	1.556.6	1.016.2	-- 540.4
1953	1.491.1	1.109.0	-- 382.1
1954	1.339.4	937.8	-- 401.6
1955	1.393.4	877.4	-- 516.0
1956	1.140.6	854.0	-- 286.6
1957	1.112.0	966.0	-- 145.3
1958	882.3	692.4	-- 189.9
1959	1.316.0	990.6	-- 325.3

(Yaşa, 1980: 93).

Hükümet artan dış açıklara ve yükselen enflasyon oranına karşı koymak için 1954'te yeni bir gümrük tarifesi uygulamaya koymuş, ithalattan hazine hissesi almaya başlamış, ihraç mallarına primler vermeye başlamış ve ihracatı özendirici politikalar uygulamaya başlamıştır. Fakat buna rağmen yükselen enflasyon sebebiyle bu çabalar

ekonominin düzelmesine yetmemiştir. Dış ticaret açığının giderilememesinin yanı sıra ithal edilen mallara bedelinin ödenmemesi kısa vadeli borçların birikmesine neden olmuş ve ciddi bir ithal malı kıtlığı ortaya çıkmıştır. Bu durum hem halkı hem de sanayiye doğrudan etkilemiştir. Nihayetinde liberal politikaların şiddetli bir savunucusu olarak iktidara gelen ve bu doğrultuda toplumun her kesiminden büyük destek alan DP 1956 yılında Milli Korunma Kanunu'nu yürürlüğe sokmuş ve İthal Malları Fiyat Kontrol Dairesi kurmuştur (Yaşa, 1980, s. 93). Bu şekilde ekonomide liberal politikalardan tamamen vazgeçilmiş ve iktisat politikası tekrardan müdahaleci bir nitelik kazanmıştır.

1954-1958 yılları arasında Türkiye'yi ziyaret eden dış heyetler tarafından ısrarla IMF reçetesi denen istikrar politikası önlemleri gündemde tutulmuş ve dış yardımların kesintisiz bir şekilde alınabilmesi için bir şart olarak öne sürülmüştür. Batıdan gelen IMF telkinlerine DP uzun bir süre karşı çıkmış; deflasyonist önlemler olarak dış ticarete liberasyona dayalı bir istikrar programını belirlemek yerine Milli Korunma Kanunu'nu yeniden yürürlüğü koymuştur (Boratav, 2005, s. 110). Bu şekilde piyasada fiyat kontrolleri yapılarak tedbirler alınmış, ithal ikame politikasıyla yerli üretim artırılmaya çalışılmış ve ayrıca kırsal kesime dönük popülist politikalara devam edilmiştir. Netice olarak enflasyonist ve genişleyici politikalarda ısrar edilmiştir.

Ülkede oluşan döviz kıtlığı ve dış borçların çok fazla artması 1958 yılına kadar IMF'e gitmemek için direnen DP hükümetini çaresiz bırakmış ve IMF'e başvuru yapılmıştır. Devletçilik politikalarıyla ve planlı olarak gerçekleştirilen iktisadi kalkınma çabalarından sonra 1950'den beri DP tarafından yürütülen liberal iktisat politikaları Acar'a göre (1995, s. 86) başarısızlıkla sonuçlanmış ve 1958 yılında IMF'e başvurulmuş olması bu başarısızlığı tescillemiştir. 1958 yılında hükümet tarafından yürürlüğe konan ve ekonomideki tedbirleri içeren pakete 4 Ağustos 1958 İstikrar Tedbirleri denmiştir (Cillov, 1965, s. 145).

Yavaş'a göre DP bu şekilde istikrar programları yaparak iktisadi durumu düzeltme çabasına girişmiş olsa da aslında kreditorlerin yörüngesine kilitlenerek tavizler vermeye başlamıştır. En son Ağustos 1958 tarihinde uygulamaya

konan İstikrar Programı ile ekonomide yeni önlemler alınmış ve siyasi çalkantıların etkisiyle bu da pek fayda sağlayamamıştır. (2020, s. 138)

ZAFER GAZETESİ

Zafer gazetesi DP'yi destekleyenler tarafından 1945 Nisan ayında Ankara'da kurulmuştur. Kurucuları Mümtaz Faik Fenik, İhsan Tütüncü ve Zeki Rıza Sporel'dir. Gazetenin yazı işleri müdürlüğünü Fatin Fuat yapmıştır. Gazetenin yazar kadrosu Hikmet Yazıcıoğlu, Ahmet Muhip Dranas, Ragıp Akyavaş, Sabahattin Sönmez, Fazıl Ahmet Aykaç, Orhan Seyfi Orhon, Enver Behnan Şapolyo, Advie Fenik, Bahadır Dülger, Abdullah Ziya Kozanoğlu, Mücahit Topalak, Rıfki Salim Burçak ve Füzûzan Hüsrev Tekin'den oluşmuştur (Topuz, 2014, s. 224). Zafer gazetesi DP dönemi boyunca iktidarın sözcülüğü görevini yapmış ve gazetede özellikle CHP ve MP'ye karşı çok sert yazılar yazılmıştır. Gazete her ne kadar kendisini milliyetçi, halkçı ve Atatürkçü olarak betimlese de bu duruma muhalefet tarafından her zaman şüpheyle yaklaşılmıştır. DP'nin sözcülüğünü yapan ve yayın organı olan gazete resmi ilanlar, reklam ve kâğıt ihtiyacı konusunda DP tarafından dönem boyunca sürekli olarak desteklenmiştir. 1950-1960 yılları arasındaki DP döneminde DP ile ilgili haberler ve Adnan Menderes'in yurt gezileri gazetede birinci sayfadan büyük punto ve resimlerle verilmiştir. Hükümetin dış politika ve ekonomi politikasına yönelik olumlu haberler gazeteyi kaplarken iktidara yönelik yapılan eleştiriler, gösteriler, bunun yanı sıra zam ve cinayet gibi olumsuz haberlere gazetede hemen hemen hiç yer verilmemiştir. Ayrıca bu tür yayın yapan gazeteler eleştirilmiştir.

1956 yılından sonra DP'nin basın üzerindeki baskısını artırmasına rağmen Zafer gazetesi bu durumdan etkilenmemiş ve politikasında da bir değişiklik olmamıştır. Basın davaları ve tutuklanan gazetecilerle ilgili haberlere neredeyse hiç yer vermemiştir (Tokmak, 2007, s. 103). Gazetede genel olarak DP'nin propagandası yapılmış ve özellikle Adnan Menderes ve ekonomik kalkınma haberleri ön plana çıkartılmıştır. Şeker ve çimento fabrikası açılışları gazetenin manşetlerini sık sık süslemiştir. Ekonomik kalkınma ile ilgili haberler gazetede sık sık yer almıştır ve bu haberler verilirken muhalefet, özellikle de CHP dönemiyle ilgili karşılaştırmalar yapılmıştır.

Genelde 1950’de üretim şu kadarken bugün üretim hacmimiz o zamana göre 3 katına çıkmıştır türünden karşılaştırmalar yapılarak CHP ve o döneme ait konjonktür ötekileştirilmiştir. Kalkınma haberleri söylemsel olarak CHP’nin eleştirilmesiyle bir arada sunulan bir olguya dönüştürülmüştür. Gazetede yer alan kalkınma haberleri çalışmanın bundan sonraki bölümünde yer alan analiz kısmında eleştirel söylem analizi yöntemiyle incelenecektir. Yayın hayatı boyunca DP’nin sözcülüğünü yapan gazete 27 Mayıs darbesinin yapıldığı gün kapatılmış ve yayın hayatı sona ermiştir.

ÇALIŞMANIN METODOLOJİSİ

Çalışmanın zaman aralığı 1957-1960 yılları arasını kapsayacak şekilde sınırlandırılmıştır. 1957-1960 yılları arasını kapsayan bu dönem haricindeki sayılara eksiksiz bir şekilde ulaşamamış ve eksik sayıların olması nedeniyle diğer tarihler kapsam dışı bırakılmıştır. Çalışma kapsamında seçilen 1957-1960 tarih aralığındaki Zafer gazetesi nüshalarının tamamına ulaşılmıştır ve eksiksiz bir şekilde dijital olarak elde edilmiştir. Bunun yanı sıra çalışma için kullanılacak uygun örneklerin bu dönem içerisinde yeterli sayıda bulunması nedeniyle bu zaman aralığı çalışma için yeterli görülmüştür. Çalışmada yöntem olarak Teun Adrian van Dijk’in eleştirel söylem çözümlemesi yöntemi kullanılacaktır. Van Dijk yönteminde biliş, söylem ve toplum arasında etkileşim kurmakta ve güce erişim sağlama aracı olarak söylemin kontrolüne odaklanmaktadır. Bu açıdan daha çok stereotipleşme, etnik kötüye kullanım ve egemen gruplara direnme ile ilgilenmektedir (Yardım ve Doğruel, 2019, s. 141). Van Dijk haber metinleri üzerinde çözümleme yaparken söylemin şekillenmesini sağlayan bağlamsal unsurların önemine dikkat çekmektedir ve çözümlemede bağlamsal unsurların iyi anlaşılması gerektiğini ifade etmektedir (van Dijk, s. 1988). Van Dijk’ın söylem çözümlemesi ana hatlarıyla makro ve mikro çözümleme olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır (van Dijk, 2001, s. 354; akt. Özer, 2015, s. 2010). İki bölümden oluşan van Dijk’ın söylem çözümlemesinde makro ve mikro yapılar da kendi içerisinde farklı bölümlere ayrılmaktadır. Makro yapı “tematik” ve “şematik” olarak iki farklı başlık altında incelenmektedir. Makro yapı çözümlemesiyle haberin başlık, haber girişi, haber kaynakları, ana olay, fotoğraflar ve bağlamsal boyut incelenmektedir. Mikro yapı

çözümlemesinde ise sentaktik çözümleme, bölgesel uyum, sözcük seçimleri ve buna bağlı retorik çözümlemeleri yapılmaktadır. Mikro çözümlemede cümle yapılarının aktif/pasifliğine, basit/karmaşıklığına, kullanılan fotoğraflara, bilgilere ve görgü tanıklarının ifadelerine dikkat edilmelidir (Aktaran; Özer, 2015, s. 245-246).

Söylemde yer alan ideolojik yapılara dikkat çeken van Dijk’e göre ideolojik söylem kendi içerisinde kutuplaşmış yapılar sergilemektedir. “Biz” ve “onlar” şeklinde gerçekleşen bu yapılar kutuplaşmayı oluşturmaktadır. Söylemin ideolojik yapılarını van Dijk şu şekilde açıklamaktadır (van Dijk, 2015, s. 73; akt. Özer, 2018, s. 140-141):

1. Kutuplaştırma: Kutuplaştırma söylemin her seviyesinde ve her alanında yer almaktadır. İdeolojiler kendi grubunu olumlarken diğer grupları ötekileştirerek olumsuz temsiliyet kazandırmaktadır.
2. Adıllar: Adıllar da kendi içerisinde bir bakıma kutuplaştırıcı etkiye sahiptir. Söylemi oluşturan dil kullanıcıları ideolojik grupların bir üyesi olarak tipik adıllar kullanarak konuşurlar. Biz, bize, bizim ve buna benzer kullanım ile egemenlik altında bulunan onlar, onların ve onlara gibi kullanımlarla karşılaştırılırlar.
3. Belirleme: grup ideolojilerinin temel kategorisi kimlikleri olmaktadır. Bu açıdan grup üyeleri ideolojileriyle tutarlı olarak kendilerini gruplarıyla özdeşleştirerek konuşurlar. Örneğin feminist birinin “biz feministler” şeklinde konuşması.
4. Kendinin olumlu betimlemelerine ve onların olumsuz betimlemelerine vurgu: İdeolojiler çoğunlukla kendini olumlu sunma şeklinde organize edilirler.
5. Aktiviteler: Yapılan etkinlikler sonrası kendini haklı, ötekini haksız çıkarma. “Biz yapmak zorundaydık” gibi.
6. Normlar ve Değerler: İdeolojiler norm olarak ya iyi yapıların normları üzerine inşa edilirler ya da uğruna mücadele edilmesi gereken değerler üzerine kurulurlar. Örnek değerler olarak eşitlik, adalet, özgürlük, bağımsızlık ya da özerklik gösterilebilir.
7. Çıkarlar: İdeolojik mücadeleler güç ve çıkarlar için yapılmaktadır.

Bulgular

Haber Çözümlemesi 1: İktisadi Durum Muhkemdir

Resim 1. Zafer Gazetesi, 8 Şubat 1957, Yıl: 8, Sayı: 2682, Sayfa 1

Başbakan Adnan Menderes'in aylık olarak düzenlenen basın toplantısı Zafer gazetesinin 8 Şubat 1957 tarihli sayısında ana sayfadan "İktisadi Durum Muhkemdir" şeklinde verilmiştir. Asıl haber Adnan Menderes'in gazetecilerle yaptığı aylık olağan toplantıyken bu haberin temasını yani önermesini iktisadi durumun muhkemliği oluşturmuştur. Gazete için önemli olan kısım başbakanın iktisadi olarak iyi durumda olduklarını söyleyen açıklamaları olmuştur ve bunlar ön plana çıkartılmıştır. Bağlamsal olarak bakıldığında 1953'lerden sonra ülkede ekonominin gitgide bozulduğu ve liberal politikalarından devletçi politikalara geçildiği ve 1956 yılında da Milli Korunma Kanunu'nun çıkartıldığı bilinmektedir. Ekonomide yaşanan darboğaz nedeniyle 1958 yılında yapılacak genel seçimlerin 1957 yılının sonbaharında yapılacağı daha sonraları netleşecektir. Böyle bir ortamda Zafer gazetesinin Menderes'in basın toplantısından aldığı bu cümleyi başlığına taşıması haberin ve gazetenin ideolojik duruşunu ve ideolojinin yeniden üretimini temsil etmektedir. İktisadi durumun sağlam olduğunu belirten bir başlıkla okuyucuya ideolojik mesajlar verilmektedir.

Haberin spot kısmında "Başvekil '1950 Türkiye'si ile bugünkü Türkiye'yi mukayeseye imkân yoktur... Zaman zaman beliren geçici sıkıntılar bir iktisadî buhranın alametleri değil, kalkınan Türkiye'nin içinde bulunduğu devrenin tecellisidir' dedi." İfadesi kullanılmıştır. Spotta yer alan bu ifadelerin kullanılan başlığı pekiştirici özellikte olduğu ve haberin tematik örüntüsüyle uyumlu olduğu görülmektedir. Başbakan Menderes'in uzun süren basın toplantısından öne çıkartılan kısım ekonomideki gelişimin 1950 Türkiye'si ile kıyaslanamayacak düzeyde olduğunu belirten söylemi olmuştur ve şu anki yaşanan ekonomik sıkıntıların bir buhrandan değil kalkınan bir ülkenin yaşayabileceği türden sıkıntılar olduğu ifade edilmiştir. Bu nedenle de endişeye gerek yok, ekonomimiz sağlam bir şekilde ilerlemeye devam etmektedir mesajını vermek isteyen Menderes'in bu mesajı gazetenin ana sayfasından okuyuculara ideolojik bir şekilde servis edilmiştir. Haberin ideolojik kurgusunun anlaşılabilmesi için ülkenin içinde bulunduğu ekonomik durumun eleştirel bir şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir. Haberin sayfada kapladığı alana göre değerlendirildiğinde haber için kullanılan fotoğrafın büyük boyutta olduğu söylenebilir. Kullanılan fotoğraf ile Başbakan Adnan Menderes ve yanında yer alan İçişleri bakanı ile Devlet bakanı ön plana çıkartılmıştır.

Haberin ilk paragrafında toplantıya katılanlar sıralanmıştır. İkinci paragrafta ise "çok samimi bir hava içinde saat 13.30'a kadar devam eden bu toplantıda, iç ve dış meseleler ve mevzular üzerinde Başvekil, aydınlatıcı izahlarda bulunmuştur." Şeklinde bir cümle kullanılmıştır. Burada yer alan "çok samimi bir hava" ifadesi ile Başbakanın verdiği bilgilerin doğruluk değeri artırılmak istenmiş ve okuyuculara güven duygusu aşılarmaya çalışılmıştır. Bu kelime kullanımlarıyla verilen bilgilerin samimiyetsiz olmadığı ve Başbakan'ın sözlerine güvenilmesi gerektiği vurgulanmak istenmiştir. Cümle içerisinde yer alan "aydınlatıcı izahlarda bulunmuştur." Şeklindeki ifadeyle de Başbakan hesap veriyor havası oluşturulmaya çalışılmıştır. Aslında yapılan bir sohbet toplantısıdır ama cümlede kullanılan kelimelere bakıldığında Başbakan izahlarda bulunmuştur söylemiyle hem Başbakan hesap veriyor görüntüsü oluşturulmakta hem de Başbakan'ın güvenilirliği artırılmaktadır. Haberin son paragrafında haberin başlığı ve spotuyla alakalı olmayan bilgiler verilmiştir.

Ana olay ve sunuş biçimi: Haberin ana olayı Başbakan Adnan Menderes’in gazetecilerle aylık olarak düzenli bir şekilde gerçekleştirmiş olduğu olağan basın toplantısıdır. Fakat haberin sunuş şekline bakıldığında Başbakan Adnan Menderes’in ekonomi ile ilgili görüşleri ideolojik bir şekilde ön plana çıkartılmıştır.

Ardalan ve bağlam bilgisi: Haber aylık olarak düzenlenen Başbakan’ın gazetecilerle yaptığı toplantıdan üretilmiştir fakat ekonomi özellikle ön plana çıkartılmıştır. Bunun sebebi de muhalefetin giderek artan ekonomi ile ilgili eleştirileridir. Gazetenin Başbakanın ekonomi ile ilgili pozitif görüşlerini öne çıkarması muhalefete verilmiş bir cevap niteliğindedir.

Haber kaynakları: Haber kaynağı haberi yazan muhabirin kendisi ve Basın toplantısını düzenleyen Başbakan Adnan Menderes’tir.

Sentaktik çözümleme: Haberde basit ve anlaşılır kelime ve cümleler kullanılmıştır.

Kelime seçimi: Haberdeki kelime seçimleri ideolojik yapının kurgulanması bakımından en önemli unsurların başında gelmektedir. Haberdeki ideolojik kurguyu ve inandırıcılığı sağlayan unsurlardan birisi olan kelime seçimleri bu bağlamda iyi analiz edilmelidir. Bir olayın olumlu veya olumsuz olduğu ya da neye ve hangi bağlamsal özelliklere göre okuyucuya aktarılacağı kullanılan kelimelerle kurgulanmaktadır. Buradaki haber özelinde bakıldığında gerçekleşen toplantıda Başbakan Adnan Menderes’in söylemlerinin haber metninde kullanılan kelimeler ile inandırıcılığının artırılmaya çalışıldığı görülmektedir. Örneğin “Çok samimi bir hava içinde” ve “Aydınlatıcı izahlarda bulunmuştur.” Gibi ifadelerle ideolojik bir olumlama yapılmıştır.

Haberin retoriği: Ekonominin çok fazla eleştirildiği böyle bir dönemde düzenlenen basın toplantısından sonra gazetede “İktisadi durum muhkemdir” şeklinde ekonominin iyi olduğunu ifade eden bir başlık kullanılmış ve inandırıcılığı artırmak için haber metninde Başbakan Adnan Menderes’in samimi bir şekilde doğruları söylediğini belirten kelimeler kullanılmıştır. Ayrıca kullanılan haber fotoğrafında da Başbakanın gülümsediği bir anın görüntüsü kullanılarak haber retoriği inandırıcı bir

şekilde verilmeye çalışılmıştır.

Haber Çözümlemesi 2: Köy Kalkınmasını da Baltalamak İstiyorlar

Resim 2. Zafer Gazetesi, 2 Nisan 1958, Yıl: 9, Sayı: 3094, Sayfa: 1

2 Nisan 1958 tarihli Zafer gazetesinde yer alan “Köy Kalkınmasını da Baltalamak İstiyorlar” başlıklı haber tematik olarak incelendiğinde kullanılan başlığa göre iktisadi olarak kalkınmanın ve daha önce yapılan başka kalkınma hamlelerinin de karşısında duran ya da baltalayan birileri vardır. Ve bu birileri yine ortaya çıkarak köy kalkınmasına engel olmaya çalışmaktadır. Haberin spot kısmı incelendiğinde başlıkta açıkça köy kalkınmasını baltalamak isteyen kesim olarak adlandırılanların hükümetin yeni köy kanununa muhalefet olup eleştiren kesim olduğu görülmektedir.

“Bazı gazetelerde Hükümetin hazırladığı yeni köy kanunu lâyihası ile köy angaryalarının ve vergilerinin arttırılacağı yolundaki haberler tamamen asılsız... Yeni tasarı, köyün süratle imarı hususunda da mühim esasları ihtiva ediyor”. Spotta iki farklı söylem dikkat çekmektedir. Bunlardan birincisi başlıkta köy kalkınmasını baltalayanlar olarak ötekileştirilen ve ideolojik olarak kutuplaştırıcı bir dille “onlar” olarak tarif edilenlerin bazı gazetelerdeki muhalif yazarlar ya da gazeteler olduğu anlaşılmaktadır. Spot

kısımında ikinci dikkat çeken söylem ise haber dilinin bir haber özelliğinden çıkmış olmasıdır. Söylem o kadar kişiselleştirilmiştir ki spotta bir haber değil de sanki hükümet adına muhalif haberlere cevaben yazılmış söylemsel ifadeler yer almıştır. Bu bağlamda “hükümetin hazırladığı yeni köy kanunu lâyihası ile köy angaryalarının ve vergilerinin arttırılacağı yolundaki haberler tamamen asılsız...” ve “yeni tasarı, köyün süratle imârı hususunda da mühim esasları ihtiva ediyor.” İfadeleri bu söylemlere örnek olarak gösterilebilir.

Haber metninin girişinde kullanılan “Büyük Millet Meclisine sevk edilen yeni Köy Kanunu lâyihasının esaslarını dün bildirmiştik” şeklindeki ifadeyle haberin söylemi kişiselleştirilerek sunulmaya devam edilmiştir. Kullanılan “bildirmiştik” yüklemiyle söylemin ideolojik yapılarından birisi olan “biz”e dikkat çekilmiş ve “onlar”a karşı “biz” tanımlaması yapılmıştır. Daha önce de ifade edildiği gibi Van Dijk’ın oluşturduğu söylemin ideolojik yapılarında “biz” iyiyi ve doğruyu temsil ederken “onlar” kötülüğü ve şerri temsil etmektedir. Bu bağlamda burada kullanılan “biz” ifadesiyle doğruları bildiren “biz” şeklinde bir söylem kullanılmıştır. Haber metni “Tamamen yeni hükümleri ihtiva eden ve modern esaslara göre hazırlanan bu lâyiha hakkında, bazı gazetelerde kast-ı mahsusla uydurma haberler intişar etmiştir.” Şeklinde devam etmiştir. Haber yazımında dikkat edilecek en önemli hususların başında muhabirin habere kendi yorumunu katmaması gelmektedir ve haberin olduğu gibi aktarılması gerekmektedir. Fakat burada haber söylemi bilgi verme amacından çıkmış ve diğer gazeteleri sanki hükümet adına yalanlıyormuş gibi bir görüntü içerisine girmiştir. Bu bakımdan haber metninde yeni kanunu eleştiren “bazı” gazeteler kasten yalan haber yapmakla suçlanmıştır. “Bu malûm gazetelerin yazdığı gibi, ne Halk Partisi devrinin köy angaryeleri artırılacak ve ne de köylü vergilerinde bir artma olacaktır.” Ötekileştirilen ve ideolojik olarak “onlar” safına konan gazeteler haberin devamında “bu malûm gazeteler” şeklinde pekiştirilerek devam etmiştir. Devamında 1950 yılı öncesine gönderme yapılarak hem yapılan eleştirilerin boş olduğu ifade edilmiş hem de “biz Halk Partisi gibi köylünün işini artırmayacağız” demek istenmiştir. Bu şekilde hem CHP’ye yönelik suçlayıcı ifadeler kullanılmış hem de “malûm gazeteler”

yalanlanarak vergilerde de artış olmayacağı ifade edilmiştir. “Bunun aksine, yeni lâyiha ile Halk Partisi devrinin haksız ve adaletsiz tutumu bertaraf edilecektir.” Burada haksız ve adaletsiz bir tutumdan bahsedilerek CHP döneminde yapılan uygulamalara gönderme yapılmıştır fakat yapılan bu haksız tutumun ne olduğuna dair bir bilgi verilmemiştir. Haberin başlığında, spotunda ve girişinde “bazı gazeteler”den söz edilirken haber metninin ortasından itibaren söylemsel olarak hedefe CHP konmuştur ve yeni Köy Kanunu hakkında aydınlatıcı bilgiler verilmek yerine, yeni köy kanununun iyi oluşu CHP dönemi aşağılanarak ispat edilme yoluna gidilmiştir. Bu şekilde söylemsel ifadelerle haber bilgi verme amacından çıkmış, hükümete muhalif gazetelere cevap verme ve CHP dönemini küçük göstermeye çalışan bir araca dönüşmüştür.

Ana olay ve sunuş biçimi: Haberdeki ana olay yeni Köy Kanunu’na karşı yapılan eleştirilere yanıt vermektir. Haberin sunuş şekline bakılınca yapılan eleştirilere verilen yanıtın yanıtından daha çok eleştiride bulunanları ötekileştirmeye yönelik bir anlatım kullanıldığı görülmektedir.

Ardalan ve bağlam bilgisi: Haberin ardalanını yeni Köy Kanunu’na karşı yapılan eleştiriler oluşturmaktadır.

Haber kaynakları: Haberin kaynağı haberi yazan muhabirdir

Sentaktik çözümleme: Genellikle kısa ve anlaşılır cümleler kullanılmıştır.

Kelime seçimi: İdeolojik olarak kutuplaştırıcı ifadeler kullanılmıştır. Örneğin “Yeni Köy Layihasının esaslarını dün bildirmiştik” ifadesindeki “bildirmiştik” kelimesi söylemin ideolojik unsurlarından olan “biz”i temsil etmektedir. Yani burada “biz bildirmiştik” denilerek aynı zamanda kendi kendini bir olumlama söz konusuyken eleştiride bulunan taraflar “onlar” safına konularak ötekileştirilmektedir.

Haberin retorik: Haberde açıklayıcı bilgiler verilmek yerine tamamen karşı tarafı kötülemeye yönelik bir retorik kullanılmıştır. Kullanılan retorik’in inandırıcılığını artırmak içinse haber metninin bazı kısımlarında CHP devri kötülenmiştir.

Haber Çözümlemesi 3: Doğu İllerimiz Şimdi Her Yönden Tam Bir Kalkınma İçindedir

Resim 3. Zafer Gazetesi, 16 Ocak 1959, Yıl: 10, Sayı: 3378, Sayfa 1

Zafer gazetesinin 16 Ocak 1959 yılındaki sayısında anasayfanın en üstünde yer alacak şekilde kalkınma ile ilgili bir haber dikkat çekici bir şekilde büyük ve kalın puntolarla verilmiştir. “Doğu İllerimiz Şimdi Her Yönden Tam Bir Kalkınma İçindedir” şeklinde verilen başlığa göre doğu illerinde bir kalkınma hamlesine girilmiştir ve bunun sonucu olarak doğu illeri başarılı bir şekilde kalkınma sürecini gerçekleştirmektedir. Buraya kadar herhangi bir ideolojiden veya yönlendirmeden söz etmek mümkün değildir. Fakat haberin ideolojik söylemi üst başlık ve spotta görülmektedir. Spotta “C.H.P. Devrinde Gaddarca İhmale Uğramış olan” biçiminde bir ifade kullanılmıştır. Sadece başlığa bakıldığında bir ideolojiden pek fazla söz etmek mümkün değilken ve haber normal bir söyleme sahipken başlık ile üst başlık birleştirildiğinde ortaya bambaşka bir söylem çıkmaktadır. Buna göre değerlendirildiğinde haberin temasını iki farklı önermenin oluşturduğu görülmektedir. Birinci önermeye göre doğu illerinde şu anda tam bir kalkınma vardır. İkinci önermeye göre ise doğu illeri CHP döneminde gaddarca ihmale uğramıştır. Habere göre bu iki önerme de önemlidir. Kullanılan bu önermelerle DP dönemi kalkınma konusunda yüceltilirken CHP dönemi karşıt zemine oturtularak ötekileştirilmektedir. Özellikle üst başlıkla ideolojik bir

şekilde ötekileştirilen CHP’nin doğu illerini kendi iktidarlık döneminde gaddarca ihmale uğrattığı ifade edilmiştir. Burada kullanılan gaddarca kelimesi ile kullanılan söylem güçlendirilmeye çalışılmıştır.

Haberin spot kısmında “Bunun Aksini İddiaya Kalkanlar, Kendi Devirlerinin Sayısız İhmallerini Hatırlayarak Utanmalıdırlar.” Şeklinde bir cümle kullanılmıştır. Burada kullanılan “Bunun aksini iddia edenler” söylemiyle doğrudan CHP’liler kastedilmekte ve bunların eleştiri yapmak yerine kendi dönemlerini hatırlayıp utanmaları istenmektedir. Yani bunlar dedikleri CHP’lilerin yaptığı eleştiriler doğru olsa bile onlar öncelikle kendi dönemlerinde yaptıkları ihmalleri düşünsün denmektedir. Bir bakıma “biz başarılı değilsen bile sizin bizi eleştirmeye hakkınız yok, siz öncelikle kendi döneminizde yapamadıklarınıza bakıp utanın” denmektedir. Yani CHP’lilerden susmaları istenmektedir.

Haber metninde haber temasına uygun bir şekilde DP döneminde yapılan altyapı yatırımları ile ilgili bilgiler verilmiştir fakat verilen bilgiler incelendiğinde yapılan işlemlerin doğu illeri değil DP döneminde yapılan bütün faaliyetleri kapsadığı görülmektedir. Başlıkta her ne kadar doğu illerinin kalkınması ile ilgili bir söylem oluşturulmuşsa da haber metnindeki veriler doğu illerinden bağımsız bir şekilde sunulmuştur. Haber başlığının bir kısmının altında bir kısmının da sağında kalacak şekilde, haber metninin ise sağında kalacak şekilde büyükçe bir fotoğraf kullanılmıştır. Fotoğrafta Birecik Köprüsü boydan boya görülecek şekilde sunulmuştur. Bu şekilde ihtisamlı bir şekilde görülen köprünün haberdeki ana temayı ve kurgulanan ideolojik söylemi destekleyici bir niteliğe büründüğü söylenebilir. Bu haberin altında yer alan “C.H.P.’nin Memleket Bölücü Beyannamesine Cevabımız” ve “Türk Halkı, Hangi İktidarın İş Yaptığını Pek İyi Bilmektedir” başlıklı haberler ile de üstte büyükçe bir şekilde sunulan haberdeki ideolojik söylemin sayfanın bütününde desteklendiği görülmektedir.

Ana olay ve sunuş biçimi: Haberdeki ana olay doğu illerindeki kalkınma hamleleridir. Fakat haberin sunuş biçimine bakıldığında doğu illerinde yapılmış olan kalkınma faaliyetlerinden daha çok CHP’nin doğu illerini kendi iktidarı döneminde gaddarca ihmale uğrattığı

üzerinde yoğunlaşmış ve CHP'nin bunu bilinçli bir şekilde gerçekleştirdiği ifade edilmiştir. Haber metninde de yine doğu illerindeki kalkınma hamlelerinden değil de Türkiye genelinde DP iktidarı döneminde yapılan altyapı hamlelerinden bahsedilmiştir.

Ardalan ve bağlam bilgisi: Haberin ardalanına bakıldığında, 12 Ocak 1959 tarihinde CHP Büyük Kurultayı toplanmıştır ve bu kurultayda DP'nin ekonomi politikaları ve ülkenin içinde bulunduğu ekonomik durum sert bir şekilde eleştirilmiştir. İnönü bu kurultayda DP'yi maceracı iktisadi ve mali politikalar uyguladığı gerekçesiyle eleştirmiştir (Cumhuriyet, 13 Ocak 1959: 1). DP'nin demokratik müesseseleri tekrardan kurması yönünde “İlk Hedefler Beyannamesi” adında bir bildirinin de yayınlandığı bu kurultay'da ülkedeki bütün iktisadi sıkıntıların iktidardan düşmeye razı olmayan DP nedeniyle doğduğu belirtilmiştir (Cumhuriyet, 15 Ocak 1959: 1). Zafer gazetesinde yer alan bu haber de CHP kurultayındaki özellikle ekonomi konusundaki sert eleştirilere bir cevap niteliğinde hazırlanmıştır.

Haber kaynakları: Haber kaynağı haberi yazan muhabirdir.

Sentaktik çözümleme: Haberde kısa, basit ve anlaşılır cümleler kullanılmıştır. Karmaşık cümlelerden kaçınılmıştır.

Kelime seçimi: Haberde doğu illerindeki ekonomik kalkınmadan daha çok CHP dönemi ile ilgili ötekileştirici söylemlere başvurulmuştur. Bu bağlamda bu söylemleri destekleyici kelimeler kullanılmıştır. Örneğin “gaddarca”, “ihmale uğratmak”, “utanmalılardır” gibi kelimelerle haber söylemsel bir şekilde ideolojik kurgusuna uygun olarak desteklenmiştir.

Haberin retoriği: Haberde kalkınma ile ilgili kurgulanan ideolojik söylemi desteklemek için buna uygun bir dil kullanılmıştır. Kullanılan ifadeler ile hem “biz” ve “onlar” ayrımı yapılmış hem de inandırıcılığı artırabilmek için CHP'yi küçültücü ifadelerle yer verilmiştir.

SONUÇ

İktidara geldiği dönemin ilk yıllarında savunduğu politikaları hızlı bir şekilde uygulamaya koyan DP bu dönemde birtakım avantajlara sahip olmuştur. Örneğin

savaşların sona ermesi, alınan dış yardımlar ve savaş döneminde biriken altın rezervleri DP'nin 1953 yılına kadar olan döneminin “altın yıllar” olarak anılmasına neden olmuştur. DP ekonominin iyi bir durumda olmasının da etkisiyle muhalefetteyken verdiği sözleri rahat bir şekilde uygulamaya koyabilmiştir. Muhalefetteyken basına vermiş olduğu sözleri de yine ilk döneminde hızlı bir şekilde hayata geçirmiş ve bu dönemde basının desteği de DP'nin arkasında olmuştur. DP iktidara geldiği ilk senelerde özellikle 1953 yılına kadar ülkeyi liberal politikalar çerçevesinde yönetmiş ve kalkınma konusuna ayrı bir önem vermiştir. Fakat 1953 yılına kadar devam eden süreçten sonra ekonomik olarak sorunlar ortaya çıkmış ve bu sorunlar artarak devam etmiştir. Rezervlerin tükenmeye başlaması, dış yardımların da azalması gibi birtakım sebeplerden dolayı DP ilk yıllarındaki rahatlığı kaybetmeye başlamış ve hayat pahalılığı giderek artmaya başlamıştır. Bunun bir sonucu olarak DP'nin destekçisi konumundaki bazı kesimler arasında huzursuzluklar çıkmaya başlamıştır. 1954 yılında yapılmış olan seçimlerde DP Türk siyasi tarihindeki en büyük seçim zaferiyle meclisteki sandalyelerin büyük çoğunluğunu kazanmıştır. Bu durum DP'ye özgüven kazandırmış olsa da gidişatı değiştirmemiştir. Ekonomi daha da bozulmuş özellikle enflasyonun yüksek seviyelere çıkması ve bu şekilde devam etmesi toplumdaki huzursuzluğu ve eleştirileri artırmıştır. DP bu dönemde özellikle basına karşı çıkarmış olduğu kanunlarla hem basını susturma yoluna giderek muhalefetteyken eleştirmiş olduğu yöntemlere kendisi başvurmaya başlamış hem de Zafer gazetesi aracılığıyla kendi ideolojisini yaymaya devam etmiştir. Devlet yönetiminde liberal politikalarından uzaklaşmaya başlayan DP ekonomide de kontrolcü uygulamalara gitmiştir. İşlerin daha da kötüleşeceğini öngören DP daha 4 yıllık görev süresini doldurmadan erken seçim kararı alarak 1958 seçimlerini bir yıl erkene almıştır. DP 1957 erken seçimlerinde her ne kadar oyu bir miktar azalmış olsa da iktidarda kalmayı başarmıştır. Fakat daha sonra işler istediği şekilde devam etmemiştir. Ekonomik sorunların artmasına paralel olarak siyasi kutuplaşma ve gerginlikler de o derece artmış ve ülkede özellikle 1960'lara doğru ortam gitgide kaotik bir hâl almaya başlamıştır. Bu bağlamda 1957-1960 arasındaki dönem DP'nin iktidardaki

en zor dönemi olmuştur. Zafer gazetesi bu dönemde DP için ideolojisini yaydığı en önemli araçlardan birisi haline gelmiştir. Ekonominin gitgide kötüleştiği böyle bir dönemde Zafer gazetesi yapmış olduğu ekonomik kalkınma haberleriyle DP'ye destek olmuştur.

Yapılan bu çalışmada 1957-1960 yılları arasında Zafer gazetesinde yer alan kalkınma haberleri Teun Adrian van Dijk'in eleştirel söylem analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Analizi yapılan 3 örnek gazete sayfasında da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Yapılan analizlerde ekonomi ile ilgili haberlerin ideolojik bir şekilde kurgulandığı ve haberlerin kendi gerçek bağlamlarından koparıldığı görülmüştür. Haberlerde genel olarak ideolojik biçimde kutuplaştırıcı bir dil kullanılmış ve haberler "biz" ve "onlar" şeklinde ayrıştırıcı bir üslupla verilmiştir. Kalkınma söylemi DP'nin ekonomik ve siyasi olarak kötü gidişatını gizleyen bir ideolojik söyleme dönüştürülmüştür. Sorunlar her ne kadar artan bir şekilde devam etse de DP ekonominin kötü olduğunu kabul etmemiş ve her zaman muhalefeti hedef göstererek karşılaştırmalar yapmıştır. Özellikle kalkınma söylemi muhafazakâr kesimi temsil eden DP tarafından bir silah olarak kullanılmıştır. Kalkınmayı ideolojik bir şekilde kullanan DP için Zafer gazetesi ise bunun bir aracı haline dönüştürülmüştür. Merkeze karşı çevreyi temsil eden DP iktidarda tutunmak için kalkınma söylemini bu şekilde bir araca dönüştürmüş ve propaganda amacıyla kalkınma söylemini ön plana çıkarmıştır. Bu doğrultuda da dönemin DP yayın organıymışçasına yayım yapan Zafer gazetesi kullanılmıştır. DP'nin kalkınma hamleleri ve bu doğrultudaki söylemleri Zafer gazetesinin manşetlerini süslemiştir. Yapılan analizlerde Zafer gazetesinde yer alan kalkınma haberlerinin çoğunlukla DP'nin kalkınma söylemine hizmet ettiği anlaşılmıştır. Zafer gazetesi DP'ye hizmet etmiş ve kalkınma konusundaki ideolojik söylemlerle DP'yi destekleyen bir araca dönüşmüştür.

KAYNAKÇA

- Acar, Y. (1995). *Tarihsel Açından Türkiye Ekonomisi ve İzlenen İktisadi Politikalar (1923-1963)*. Uludağ Üniversitesi Basımevi.
- Ahmad, F. (1977). *The Turkish Experiment in Democracy 1950-1975*. C. Hurst & Co.
- Albayrak, M. (2004). *Türk siyasi tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*. Phoenix Yay.
- Atayakul, F. A. (2007). *Türkiye’de Demokrat Parti döneminde genel seçimler (1950-1954-1957)*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Atayakul, F. A. (2007). *Türkiye’de Demokrat Parti döneminde genel seçimler (1950-1954-1957)*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aydın, M. H. (2018). *Demokrat Parti döneminde ekonomik yapı (1950-1960)*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Berkes, N. (1974). *The Development of Secularism in Turkey*. McGill-Queen’s University Press.
- Boratav, K. (2005). *Türkiye iktisat tarihi 1908-2002*. İmge Kitabevi.
- Cillov, H. (1995). *Türkiye ekonomisi*. Sermet Matbaası.
- Çavdar, T. (2019). *Türkiye’nin demokrasi tarihi*. İmge Kitabevi.
- Demir, A. (2018). *Demokrat Parti’nin Muhalefetten İktidara Geçiş Sürecinde Zafer Gazetesi (1949-1950)*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güneş, M. (2012). “Adnan Menderes ve halkevleri”. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 12 (25), 141-155.
- Hale, W. (1981). *The Political and Economic Development of Modern Turkey*. St. Martin’s Press.
- Kaçar, M. S. (2019). *Çok partili siyasi hayata geçiş ve Demokrat Parti iktidarı*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kasaba, R. (1993). *The Ottoman Empire and the World Economy: The Nineteenth Century*. SUNY Press.
- Keyder, Ç. (1987). *State and Class in Turkey: A Study in Capitalist Development*. Verso.
- Küçük, A. (2009). “Türkiye’de 1950-1960 arası dönemde hukuki gelişmeler ve fiili uygulamalar: Türkiye ne oranda demokratikleşebildi?”. *Demokrasi Platformu Dergisi*, 5 (17).
- Menderes, A. (1950). *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem: IX, Cilt: 1, 24-32.
- Öniş, Z. (1991). *State and Market: The Political Economy of Turkey in Comparative Perspective*. Lynne Rienner Publishers.
- Özer, Ö. (2015). “Teun Adrian Van Dijk örneğinde eleştirel söylem çözümlemesi”. Besim Yıldırım (Ed.), *İletişim Araştırmalarında Yöntemler içinde*. Literatürk Yayınları.
- Özer, Ö. (2018). *Gökyüzüne çılgık öncülerden eleştirel söylem yaklaşımları ve özgün çözümlemeler*. Literatürk Academia.
- Öztürk, O. (2007). *Demokrat Parti Dönemi Basın Rejimi ve Zafer Gazetesi (1957-1960) Ulus Gazetesi İle Karşılaştırmalı Bir İnceleme*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tokmak, M. (2007). *Basın-iktidar ilişkileri çerçevesinde Demokrat Parti ve Ankara radyosu*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü.
- Topuz, H. (2014). *II. Mahmut’tan holdinglelere Türk basın tarihi*. Remzi Kitabevi.
- Uyar, H. (2017). *Demokrat Parti iktidarında CHP 1950-1960*. Doğan Kitap.
- Van Dijk, T. A. (1988). *New analysis: Case studies of international and national news in the press*. Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Yardım, G. ve Doğruel, H. (2019). “Eleştirel söylem çözümlemesi bağlamında haber metinlerinin incelenmesi: Pippa Bacca cinayeti örneği”. *Erciyes İletişim Dergisi*, 6 (1), 137-148. <https://doi.org/10.17680/erciyesiletisim.516124>
- Zürcher, E. J. (2004). *Turkey: A Modern History*. I.B. Tauris.

- Smulowitz, S. (2017). Document analysis. *The International Encyclopedia of Communication Research Methods* 1-8.
- Şahinşah Hz. dün akşam Gazi Hz. şerefine bir ziyafet verdi (1934, 19 Haziran), *Akşam*, 1.
- Şahinşah Hz. dün akşam Gümüşhane'ye vasıl oldular (1934, 14 Haziran). *Akşam*, 1.
- Şahinşah Hz. şerefine yapılan geçit resmi pek parlak oldu (1934, 18 Haziran), *Akşam*, 1.
- Şahinşah Hz. ve maiyetleri dün akşam Erzurum'a vasıl oldular (1934, 13 Haziran), *Akşam*, 1.
- Şahinşah Hz.nin Türk gençliği hakkında kıymetli sözleri (1934, 29 Haziran), *Akşam*, 1.
- Şimşir, B. N. (1996). *Bizim diplomatlar*. Bilgi Yayınevi.
- Teke, C. ve Aydoğan, E. (2021). Memduh Şevket Bey'in Tahran Büyükelçiliği dönemi Türkiye-İran ilişkileri (1925-1930). *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 72, 347-370.
- Türk-İran transit yolu (1934, 23 Haziran), *Akşam*, 2.
- Yarı resmi Bulgar gazetesinin makalesi (1934, 23 Haziran), *Akşam*, 2.